

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТИТЕЗИ В НАПИСАХ НА ОДЯЗІ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Наталя СТРЮК

*доктор філософії з філології,
доцент*

Донецького національного університету імені Василя Стуса

вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця

ORCID: 0000-0002-5857-6120

natalia.striuk@gmail.com

Олеся БОЙВАН

кандидат педагогічних наук, доцент

Донецького національного університету імені Василя Стуса

вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця

ORCID: 0000-0002-3512-0315

olesiaboivan@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню особливостей антитези в написах на одязі англійською та українською мовами. Джерелом добору емпіричного матеріалу було вибрано популярні інтернет-магазини та сайти-аукціони через їхню публічність, доступність та широке охоплення цільової аудиторії: молоді люди, які є представниками сучасної лінгвоспільноти, за допомогою текстових принтів відображають злободенні прагнення та настрої. Емпіричний корпус дослідження складається з 1328 написів на одязі англійською мовою та 808 написів українською, відібраних методом суцільної вибірки, для яких характерним є використання фігур і тропів.

У статті розглянуто останні тенденції студіювання антитези у мовознавстві. Акцентовано, що у сучасній філології антитеза потрактовується як один з основних тропів, який базується на антонімії понять чи образів. З'ясовано, що за допомогою написів на одязі презентуються ідеї, прагнення та вподобання власників такого вбрання. Аналіз семантики опозитів у текстових принтах дозволяє визначити актуальні теми, категорії та ідеї, які фігурально переосмислюються, зіставляються чи протиставляються носіями англійської та української лінгвокультур.

Визначено, що частота використання антитези є практично однаковою для написів на одязі англійською та українською мовами.

У результаті дослідження виділено дві тематичні групи: ТГ Людина та ТГ Явища і процеси об'єктивної дійсності, які відрізняються за продуктивністю в досліджуваних лінгвоспільнотах.

У рамках кожної групи виокремлено низку антонімічних пар, які є ізоморфними для текстів на вбранні англійською та українською мовами. Зазначено, що дослідження демонструє наявність опозитів, які є характерними лише для носіїв одягу певної лінгвоспільноти. Виокремлені аломорфні риси антитези у текстових принтах дозволяють зробити певні узагальнення соціального характеру.

Ключові слова: напис на одязі, антитеза, семантика, англійська мова, українська мова.

SEMANTIC FEATURES OF ANTITHESIS IN ENGLISH AND UKRAINIAN INSCRIPTIONS ON CLOTHING

Natalia STRIUK

*Doctor of Philosophy in Philology,
Associate Professor*

Vasyl' Stus Donetsk National University

21 600-richchia str., Vinnytsia

ORCID: 0000-0002-5857-6120

natalia.striuk@gmail.com

Olesia BOIVAN

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Vasyl' Stus Donetsk National University

21 600-richchia str., Vinnytsia

ORCID: 0000-0002-3512-0315

olesiaboivan@gmail.com

The article is devoted to the study of the features of antithesis in English and Ukrainian inscriptions on clothing. Popular online stores and auction sites were chosen as the source of empirical material selection due to their publicity, accessibility and wide coverage of the target audience: young people who are representatives of the modern language community, and with the help of text prints reflect topical aspirations and moods. The empirical corpus of the study consists of 1328 English and 808 Ukrainian inscriptions on clothing, selected by the continuous sampling method, which are characterized by the use of figures and tropes.

The article discusses the latest trends in the study of antithesis in linguistics. It is emphasized that in modern philology, antithesis is interpreted as one of the main tropes, which is based on the antonymy of concepts or images. It was found that with the help of clothing inscriptions, the ideas, aspirations and preferences of the owners of such garments are presented. The analysis of the semantics of opposites in textual prints allows us to identify relevant topics, categories and ideas that are figuratively reinterpreted, compared or contrasted by speakers of English and Ukrainian cultures.

It was found that the frequency of using the antithesis is practically the same for inscriptions on clothing in English and Ukrainian.

As a result of the study, two thematic groups were distinguished: Man and Phenomena and processes of reality, which differ in productivity in the studied language communities.

Within the framework of each group, a number of antonym pairs are distinguished that are isomorphic for English and Ukrainian texts on clothing. It is noted that the study demonstrates the presence of oppositions that are typical only for wearers of clothing of a certain language community. The allomorphic features of the antithesis in the text prints allow us to make certain social generalizations.

Key words: *inscription on clothing, antithesis, semantics, English language, Ukrainian language.*

Постановка проблеми. Людина, свідомо чи підсвідомо, вивчає та аналізує оточуючі об'єкти шляхом протиставлення або ототожнення їхніх властивостей, що репрезентує загальну тенденцію мислення [4, с. 93]. Відповідно, протиставлення та відношення протилежності, які реалізуються за допомогою такої лінгвістичної моделі, як антитеза, поширені у художніх творах, публіцистичному, науковому та побутовому мовленні.

На думку дослідників, антитеза є одним з чотирьох базових тропів (метафора, метонімія, синекдоха та антитеза), значення якого для семантики, синтактики та прагматики тексту виявляється вельми суттєвим [4, с. 93; 11].

Проте внаслідок очевидної структури та змістового наповнення антитези вона часто сприймається як належне та мало досліджується [4, с. 93]. Відповідно, виникає потреба в аналізі такого тропу на матеріалі текстів нових жанрів мовлення, одним з яких є написи на одязі.

Написи на одязі – це короткі тексти, надруковані або вишиті на вбранні. За допомогою таких принтів людина реалізує потребу у самопрезентації, виражаючи власну ідентичність, демонструючи гумор чи соціальні коментарі. Антитеза, будучи одним із тропів, функціонує як ретранслятор суб'єктивного ставлення людини до навколишнього світу, який відображає зміни у суспільстві та еволюцію мови загалом. Отже, аналіз семантики антитези у написах на одязі дозволить визначити, які поняття та образи підлягають переосмисленню, протиставляються чи зіставляються сучасними представниками англійської та української лінгвоспільнот.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні мовознавчі розвідки переважно фокусуються на дослідженні антитези в рамках політичного дискурсу, аналізуючи знакові промови провідних політичних діячів сьогодення [8; 9]. Антитеза розглядається крізь призму критичного аналізу дискурсу як риторичний троп чи стратегія, що використовується з метою досягнення певного впливу на слухача [9]. Низка дослідників тлумачить антитезу як мовностилістичний засіб, який вживається для презентації політичних обіцянок у переконливій формі [8].

Одним із напрямів сучасних досліджень є аналіз особливостей використання антитези разом з іншими мовностилістичними засобами у художніх творах новітніх авторів. Таке протиставлення часто побудоване на основі контекстуальних

антонімів, що є несподіваним для читача і спонукає до переосмислення прочитаного та надання власної оцінки подіям у творі [5].

У світлі поточних суспільно-історичних подій зростає інтерес до декомунізації та дерадянзації, що знаходить відображення і у мовознавчих розвідках. Так, антитеза розглядається в рамках пропагандистського дискурсу комуністичної партії як когнітивний та риторичний інструмент, що використовується для пропаганди соціалістичних цінностей [11].

Мета дослідження полягає у здійсненні зіставного аналізу семантичних особливостей антитези у написах на одязі англійською та українською мовами. Досягнення мети стає можливим за умови вирішення таких завдань: з'ясувати тлумачення феномену антитези у сучасному мовознавстві; розглянути основні підходи до семантичної класифікації аналізованого тропу; проаналізувати семантичні особливості антитези у виокремлених написах на одязі; провести аналіз кількісних результатів дослідження.

Оскільки пропонована стаття є частиною комплексного вивчення засобів образності, які вживаються у текстових принтах, матеріалом розвідки слугують 1328 написів на одязі англійською та 808 написів українською мовою, які характеризуються використанням фігур і тропів. Емпіричний матеріал дібраний методом суцільної вибірки з Інтернету, зокрема популярних інтернет-магазинів та сайтів-аукціонів протягом 2017–2023 років.

Слід зауважити, що у статті максимально збережено оригінальну графіку текстових принтів на одязі: вживання малих та великих літер, символів. Знак «|» використовується для позначення розміщення частини тексту з нового рядка з метою демонстрації композиційного розташування елементів напису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно філологи тлумачать антитезу як стилістичний прийом (троп, фігуру мови), що базується на зіставленні чи протиставленні порівнюваних понять чи доменів [4, с. 94; 13, с. 167; 14]. Сутність такого тропу полягає в протиставленні контрастних за своїм характером словесних образів, що розкривають контрадикторну природу або несумісність різних сторін предмета чи явища.

Дж. Фанесток наголошує, що антитеза – це словесна структура, яка зазвичай розташовує поняття, що протиставляються або зіставляються, в паралельних фразах чи частинах фрази [10, с. 46–47]. Проте слід наголосити, що, на думку Р. Гарріса, джерелом антитези є власне семантична опозиція, а не просто розміщення протиставлених термінів у паралельних структурах [11].

Лексичну основу антитези становить антонімія [1, с. 86–93; 6, с. 32]. Причому для антитези характерним є вживання як мовної, так і контекстуальної антонімії: троп будується на основі мовних (часто сталих, усталених антонімічних пар), okazіональних антонімів (індивідуально-авторських, контекстуальних) та антонімічних фраз [4, с. 94; 7, с. 161; 10, с. 49; 14, с. 4].

Антонімічні пари, що утворюють антитезу, традиційно поділяють на тематичні групи відповідно до семантичного критерію. Так, Н. Гриня пропонує

таку класифікацію опозицій: поняття, пов'язані зі станом і діяльністю людини; поняття, що виражають стан руху і спокою; поняття, що виражають почуття і настрій; поняття, що характеризують якості та властивості; поняття, пов'язані з позначенням часу і простору [1, с. 89].

С. Зубченко виділяє три основні тематичні групи (ТГ) антитези з подальшим поділом на підгрупи: ТГ Людина (абстрактні поняття, нації, вік, релігія, фізичні та інтелектуальні здібності, соціальні стани, частини тіла, війна, спосіб життя, гендер), ТГ Просторово-часово-кількісні відношення (час, простір, кількість, розмір) та ТГ Природа (географічні назви, явища, флора, ландшафт, речовини, стихії, фауна, клімат, температура) [3].

С. Дишлева розмежовує антонімічні біноми, які є засобом характеристики людини (зовнішність, частини тіла, фізичні властивості, внутрішні риси характеру, психічний стан, поведінка, вік, особа, стать, родинні стосунки, дії, стосунки, життя і смерть, соціальні відносини, релігійні уявлення) та опозити, що вживаються для оцінки предметів, явищ і процесів об'єктивної дійсності (пори року, частини доби, частини світу, частини Сонячної системи, природні явища, рослини і тварини, час, кількість, розмір, форма, колір, матеріал, температура, смак, абстрактні поняття) [2].

У результаті аналізу написів на одязі було встановлено, що вживанням антитези характеризуються 80 (6%) мікротекстів англійською мовою та 53 (6,5%) українською.

Беручи за основу вище зазначені класифікації та враховуючи особливості досліджуваного матеріалу, написи на одязі, які містять антитезу, поділяємо на дві тематичні групи: ТГ Людина та ТГ Явища і процеси об'єктивної дійсності.

Аналізовані опозиції **ТГ Людина** відображають поняття, пов'язані з описом, характеристиками та особливостями життєдіяльності людини. У межах цієї групи було виділено 35 (44%) англійських та 35 (66%) українських написів. Для обох досліджуваних лінгвокультур характерними є антонімічні пари, що позначають дії людини (1), (2), людські якості та характеристики (3), (4), наприклад:

(1) англ. **COMING IN A MESS ... Going out in style** 'Приходить у безладі... Виходити на стилі';

(2) укр. **ЩОБ НЕ ПЛАКАТЬ, Я СМІЯЛАСЬ**;

(3) англ. **NAUGHTY BUT NICE (I MULTITASK)** 'Вредний, але хороший (я багатозадачний)';

(4) укр. **БУДЬ МІЦНИМ, КОЗАЧЕ! БО СЛАБКИХ Й ТАК ВЖЕ ДОСТАТНЬО.**

Аломорфними рисами написів цієї групи є наявність опозитів, що описують частини тіла людини в англійській вибірці (5) та антонімів, пов'язаних з війною, в українській (6), наприклад:

(5) англ. **I HAVE A GOOD HEART BUT I GOTTA GO SOMETHING ABOUT THIS FILTHY MOUTH** 'У мене добре серце, але треба щось робити з цим брудним ротом';

(6) укр. **Найбільше мир цінують ті, хто пізнав війну.**

Антонімічні пари, які належать до ТГ **Явища і процеси об'єктивної дійсності**, налічують 45 (56%) англomовних та 18 (34%) українomовних одиниць. В обох досліджуваних лінгвoспільнотах антонімічні біноми позначають абстрактні поняття (7), (8) та часові відношення (9), (10), наприклад:

(7) англ. *DARLING I'M A Nightmare DRESSED LIKE A Daydream* 'Дорогий, я жах, одягнутий, як мрія';

(8) укр. *Не міло, а душа є людиною. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА*;

(9) англ. *TODAY I AM | A MERMAID TOMORROW | I WILL BE | A UNICORN* 'Сьогодні я русалка, завтра я буду єдинорогом';

(10) укр. *СЬОГОДНІ | ЗАВТРА*.

Аломорфною рисою англomовних написів на одязі аналізованої групи є наявність контрастів, які називають розмір (11) та порядкові відношення (12), наприклад:

(11) англ. *HERE | COMES | BIG | TROUBLE | IN A LITTLE T-SHIRT* 'Ось іде велика біда в маленькій футболці';

(12) англ. *MAY BE I WAS TOO LATE TO BE HIS First BUT RIGHT NOW I'M HAPPY TO BE HIS Last THIS GIRL LOVES HER HUSBAND* 'Можливо, я запізнилась, щоб бути його першою, але зараз я щаслива, тому що я для нього остання. Ця дівчина кохає свого чоловіка'.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Отже, використання антитези однаково характерне для написів на одязі як англійською, так і українською мовами. Однак антитеза в англomовних принтах на вбранні частіше побудована на протиставленні понять, що позначають явища і процеси об'єктивної дійсності, тоді як українomовні тексти базуються на антонімах, пов'язаних з діями та описом людини. Для написів англійською мовою притаманним є використання опозитів, що позначають розмір, порядкові відношення та частини тіла людини. Україномовна лінгвoспільнота виказує тенденцію до протиставлення понять, пов'язаних з війною.

Аломорфні особливості антитези у написах на одязі дозволяють зробити низку узагальнень соціального характеру: так, носії вбрання з текстовими принтами англійською мовою більш відкриті до сприйняття навколишнього світу, власники одягу з написами українською мовою більш фокусується на собі, на власному Я. Для представників англійської лінгвoспільноти вагомими є вимірювані, унормовані, стандартизовані поняття; важливою темою, яка викликає асоціації в українців, є війна.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні впливу соціально-історичних факторів на семантичні особливості антитези та інших фігур і тропів у написах на одязі з плином часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриня Н.О. Контраст як семантико-функціональна категорія тексту (на матеріалі лексикографічних джерел та лінгвістичних учень). *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*. 2012. № 19. С. 86–93.

2. Дишлева С.М. Антонімія в англійському поетичному мовленні ХХ століття. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов.* 2016. Вип. 14. С. 63–69.
3. Зубченко С.В. Антитеза як засіб репрезентації ментальної моделі Геродота. *Науковий вісник Чернівецького національного університету. Романо-слов'янський дискурс.* 2011. Вип. 565. С. 42–46.
4. Лотоцька К. Антитеза: когнітивні, функціональні та мовні аспекти аналізу. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Мовознавство.* 2002. Вип. 8. С. 93–99.
5. Лоцинова І.С. Мовностилістичні засоби у романі Ірен Роздобудько «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю...». *Закарпатські філологічні студії = Transcarpathian Philological Studies.* 2022. Т. 2 (В. 25). С. 163–168.
6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2010. 844 с.
7. Станіславова Л.Л., Терещенко Л.В. Антитеза в сучасній українській афористиці. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2015. Вип. 9. С. 160–166.
8. Astiandani F.R., Setiawan S., Mustofa A. Speech acts and language styles of Biden's victory speech for promoting peace values. *Studies in English Language and Education.* 2022. Vol. 9(2). P. 812–831.
9. Derakhshani M., Qaiwer S.N., Kazemian B., Mohammadian S. Critical discourse analysis and rhetorical tropes in Donald Trump's first speech to the UN. *Theory and Practice in Language Studies.* 2021. Vol. 11(10). P. 1224–1236.
10. Fahnestock J. *Rhetorical Figures in Science.* New York–Oxford : Oxford University Press, 1999. 234 p.
11. Harris R.A. The fourth master trope, antithesis. *Advances in the History of Rhetoric.* 2019. № 22. P. 1–26.
12. Shurma S. Setting an opposition: Antithesis in propaganda for 1960 Ukrainian SSR. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* 2023. Vol. VIII (1). P. 129–146.
13. Tseronis A., Forceville C. The argumentative relevance of visual and multimodal antithesis in Frederick Wiseman's documentaries. *Multimodal Argumentation and Rhetoric in Media Genres.* / A. Tseronis, C. Forceville (Eds). Amsterdam : John Benjamins, 2017. P. 165–188.
14. Van Belle H. Playing with oppositions: Verbal and visual antithesis in the media. *Argument Cultures : Proceedings of OSSA / J. Ritola (Ed.).* 2009. P. 1–13.

REFERENCES

1. Hrynia, N.O. (2012). Kontrast yak semantyko-funktsionalna katehoriia tekstu (na materialy leksykohrafichnykh dzherel ta linhvistychnykh uchen) [Contrast as a semantic-functional category of the text (based on the material of lexicographic sources and linguistic studies)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Inozemni movy.* № 19. P. 86–93 [in Ukrainian].

2. Dyshleva, S.M. (2016). Antonimiia v anhliiskomu poetychnomu movlenni XX stolittia [Antonymy in English poetic speech of the 20th century]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov.* Vol. 14. P. 63–69 [in Ukrainian].
3. Zubchenko, S.V. (2011). Antyteza yak zasib reprezentatsii mentalnoi modeli Herodota [Antithesis as a means of representing Herodotus' mental model]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu. Romano-slov'ianskyi dyskurs.* Vol. 565. P. 42–46 [in Ukrainian].
4. Lototska, K. (2002). Antyteza: kohnityvni, funktsionalni ta movni aspekty analizu [Antithesis: cognitive, functional and linguistic aspects of analysis]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Movoznavstvo.* Vol. 8. P. 93–99 [in Ukrainian].
5. Loshchynova, I.S. (2022). Movnostylistychni zasoby u romani Iren Rozdobudko «Ia znaiu, shcho ty znaiesh, shcho ya znaiu...» [Linguistic tools in Irene Rozdobudko's novel "I know that you know that I know..."]. *Zakarpatski filolohichni studii = Transcarpathian Philological Studies.* Vol. 2 (25). P. 163–168 [in Ukrainian].
6. Selivanova, O.O. (2010). Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. 844 p. [in Ukrainian].
7. Stanislavova, L.L., Tereshchenko, L.V. (2015). Antyteza v suchasni ukrainskii aforystytsi [Antithesis in modern Ukrainian aphorism]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva.* Vol. 9. P. 160–166 [in Ukrainian].
8. Astiandani, F.R., Setiawan, S., & Mustofa, A. (2022). Speech acts and language styles of Biden's victory speech for promoting peace values. *Studies in English Language and Education.* Vol. 9(2). P. 812–831.
9. Derakhshani, M., Qaiwer, S.N., Kazemian, B., & Mohammadian, S. (2021). Critical discourse analysis and rhetorical tropes in Donald Trump's first speech to the UN. *Theory and Practice in Language Studies.* Vol. 11(10), P. 1224–1236.
10. Fahnestock, J. (1999). *Rhetorical Figures in Science.* New York–Oxford: Oxford University Press. 234 p.
11. Harris, R.A. (2019). The fourth master trope, antithesis. *Advances in the History of Rhetoric.* № 22. P. 1–26.
12. Shurma, S. (2023). Setting an opposition: Antithesis in propaganda for 1960 Ukrainian SSR. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Vol. VIII (1). P. 129–146.
13. Tseronis, A. & Forceville, C. (2017). The argumentative relevance of visual and multimodal antithesis in Frederick Wiseman's documentaries. In: A. Tseronis & C. Forceville (Eds). *Multimodal Argumentation and Rhetoric in Media Genres.* Amsterdam: John Benjamins. P. 165–188.
14. Van Belle, H. (2009). Playing with oppositions: Verbal and visual antithesis in the media. In: J. Ritola (Ed.). *Argument Cultures: Proceedings of OSSA.* P. 1–13.